

та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії». URL: <http://conferences.neasmo.org.ua> (дата звернення: 17.10.2022).

4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 груд. 2020 р. № 1556-р. Редакція від 9.12.2021. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text> (дата звернення: 16.10.2022).

5. Гаврилова Т. А., Хорошевский В. Ф. Базы знаний интеллектуальных систем: СПб. Питер, 2018. 382 с.

6. Селіванов М. Електронний суд: IT-технології в судовому процесі як спосіб покращення прогнозованості судових рішень. *Право України*. 2018. № 1. URL: <https://doi.org/10.33498/louu-2018-01-114> (дата звернення: 17.10.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-5>

ОМБУДСМЕН З ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Барчук В. Б.

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Національної академії Служби безпеки України*

Логінов О. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Однією з важливих категорій фізичних осіб, права яких потребують посиленої уваги з боку держави та суспільства, є військовослужбовці. Виняткового значення це питання набуває в сучасних умовах, коли ці особи безпосередньо виконують бойові завдання, пов'язані із загрозою їхньому життю і здоров'ю.

Особлива увага до прав цієї категорії осіб з боку держави, на нашу думку, полягає передусім у розширенні переліку та змісту прав військовослужбовців, а також у вдосконаленні існуючих і створенні нових механізмів контролю за дотриманням цих прав.

Щодо останнього, то, як вбачається, одним із можливих варіантів у цьому випадку може стати створення Уповноваженого (омбудсмена) з прав військовослужбовців, діяльність якого була б спрямована виключно на захист прав цієї категорії осіб.

Загалом слід зазначити, що стосовно військових омбудсменів у світі виокремлюють три основні моделі:

- інститут омбудсмена, інтегрований до структури збройних сил (Австралія, Франція, Нідерланди, Бельгія, Словенія, США);

- інститут омбудсмена загальної юрисдикції (Швеція, Данія, Польща);

- незалежний інститут омбудсмена, який спеціалізується у справах збройних сил (Австрія, Норвегія, Німеччина, Ірландія, Канада) [1, с. 33].

Кожна із зазначених моделей має свої переваги і недоліки.

Так, перша модель існує, як правило, у вигляді генерального інспектора, який є членом діючого складу збройних сил, і відповідно краще знає закони та особливості військової служби, що позитивно впливає на його ефективність. Також, оскільки він зазвичай проходить свою службу в місцях дислокації особового складу, то є потенційно більш доступним для військовослужбовців. Однак така модель може бути більш вразливою з погляду незалежності омбудсмена через те, що він сам перебуває у військовому підпорядкуванні, і це може знизити його можливості щодо вирішення гострих для армії питань або проведення розслідувань, які суперечать інтересам військової ієрархії [1, с. 28].

Перевагою інституту омбудсмена загальної юрисдикції є, по-перше, те, що він користується авторитетом і повагою в системі політичної влади, а тому його рекомендації неможливо ігнорувати. Високий статус і політична вага означають, що громадяни (у тому числі й представники збройних сил) мають певне уявлення про його роль і будуть звертатися до нього зі своїми скаргами. По-друге, цей варіант інституту є менш витратним, ніж створення спеціалізованих омбудсменів у різних сферах. Водночас, з іншого боку такий інститут може не володіти достатніми знаннями та досвідом і через це не користуватиметься авторитетом серед особового складу збройних сил. Загальний характер його мандату може також ускладнити фокусування уваги на конкретних проблемах військового персоналу. Крім того, брак ресурсів для проведення розслідувань у справах збройних сил може призвести до значного подовження термінів розгляду та вирішення скарг [1, с. 32].

Подолати недоліки перерахованих перших двох моделей здатен незалежний інститут омбудсмена, юрисдикція якого поширюється тільки на збройні сили. І навіть додаткові фінансові витрати, яких потенційно потребуватиме створення такого варіанту інституту, можуть аргументувати його недоцільність тільки у тих країнах, що мають нечисленну армію, і, як наслідок, невелику кількість скарг.

Перевагами цієї моделі є те, що, по-перше, його юрисдикція поширюється тільки на збройні сили (такий омбудсмен має можливість сконцентруватися виключно на правах військовослужбовців), але при цьому він залишається цивільним інститутом, незалежним від вертикалі управління збройними силами, по-друге, широке оприлюднення звітів і доповідей незалежного інституту омбудсмена сприятиме зміцненню

наглядового потенціалу інших демократичних інститутів, передусім парламенту (забезпечуючи його корисною інформацією, до якої парламентарям важко було б отримати доступ в інший спосіб), і підвищуватиме рівень прозорості в діяльності збройних сил та їх підвітності суспільству [1, с. 30], по-третє, його незалежний нагляд посилюватиме довіру до самих збройних сил, не завдаючи шкоди авторитету військових командних інстанцій, по-четверте, він може допомогти командирам здійснити внутрішні зміни і покращити функціонування збройних сил, по-п'яте, як результат, омбудсмен може позитивно впливати на якість життя військовослужбовців, їхній бойовий дух, відчуття військового товариства, що може також допомогти зберегти особовий склад в період критичної нестачі солдат [2, с. 276].

Зрозуміло, що значною мірою ці висновки ґрунтуються на аналізі діяльності відповідних омбудсменів в умовах мирного часу. Водночас, на нашу думку, діяльність такого інституту набуває особливого значення за умов воєнного стану, коли велика кількість військовослужбовців безпосередньо бере участь у бойових діях, деякі з них потрапляють у полон та зазнають тортур, отримують поранення, іншими словами, проходять важкий період фізичного і психологічного навантаження, що є, на жаль, нашим сьогоденням. Безумовно, держава зобов'язана докласти максимальних зусиль, аби створити всі умови для забезпечення прав цих осіб на найвищому рівні.

У більшості країн, що представляють моделі незалежного омбудсмена у справах збройних сил, і які мають парламентарні форми правління, незалежні військові омбудсмени створені в рамках парламентаризму (окрім Канади, де омбудсмен структурно входить до складу Міністерства національної оборони і Збройних сил Канади), що є характерною рисою так званої «скандинавської моделі» омбудсменів. Першим з омбудсменів, які зараз діють в Україні, було створено Уповноваженого, котрий здійснює саме парламентський контроль за додержанням конституційних прав людини, хоча, відповідно до закону, є незалежною посадовою особою [3]. Досвід його діяльності свідчить про правильний, на нашу думку, варіант загальнонаціонального омбудсмена, що особливо важливо сьогодні, коли Україна є парламентсько-президентською республікою. До його компетенції також належить розгляд справ про порушення прав військовослужбовців. Крім того, він діє і як складова частина демократичного цивільного контролю за сектором безпеки і оборони відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» [4]. Водночас цей інститут є представником моделі інституту омбудсмена загальної юрисдикції, і відповідно має недоліки, зазначені вище.

Тому ми вважаємо, що Україні сьогодні необхідний саме незалежний військовий омбудсмен, який має бути створений в рамках парламентаризму і доповнить існуючу систему захисту прав людини та механізм демократичного цивільного контролю над збройними силами.

Література:

1. Бакленд Б., МакДермотт В. Інститути омбудсмена у справах збройних сил: практ. посіб. Женева : ДКЗС, 2015. 178 с. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Ombudsman_book_Ukrainian.pdf. (дата звернення: 04.10.2022).

2. Руководство по правам человека и основным свободам военнослужащих. Варшава : Бюро ОБСЕ по демократическим институтам и правам человека (БДИПЧ).2008. 303 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/f/31394.pdf>. (дата звернення: 04.10.2022).

3. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 року № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.

4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-6>

ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ПРО АРЕШТ МАЙНА

Басиста І. В.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Актуальність задекларованої проблематики та нагальність її вирішення слідує із такого стану справ, що на розгляді об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду (далі по тексту ККС, ККС ВС) знаходяться матеріали провадження (справа № 456/3303/21, провадження № 51-5257кмо21) за касаційною скаргою представника цивільного відповідача на ухвалу Львівського апеляційного суду від 21.10.2021. про відмову у відкритті апеляційного провадження.

На сьогодні наявні постанови колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 21 квітня 2021 року у справі № 163/2831/20 (провадження № 51-462км21) та від 9 вересня 2021 року у справі № 646/5246/17 (провадження № 51-2249км20), у котрих викладена позиція, згідно якої ухвала суду щодо накладення арешту на майно, постановлена під час судового провадження у суді першої інстанції до ухвалення судових рішень, передбачених ч.1 ст.392 КПК України, підлягає окремому оскарженню, оскільки приписи ч.7 ст.173 КПК України надають право